

The background is a complex, symmetrical pattern in shades of golden-brown and yellow. At the center, there is a purple butterfly-like shape with intricate, mirrored patterns on its wings. The overall effect is that of a detailed, possibly microscopic or artistic, study of a natural form.

**Carlos
Castaneda**

**ODDĚLENÁ
SKUTEČNOST**

Carlos Castaneda

**ODDĚLENÁ
SKUTEČNOST**

Carlos Castaneda

A Separate Reality: Further Conversations with don Juan

Přeložila Lily Sekytová

Copyright © 1971 by Carlos Castaneda
Translation and Epilogue © Lily Sekytová 1993

ISBN 978-80-7511-766-3

ISBN 978-80-7511-767-0 (epub)

ISBN 978-80-7511-768-7 (pdf)

ÚVOD

Před deseti lety se mi podařilo setkat se s Indiánem kmene Jaki ze severozápadního Mexika. Oslovuji ho „done Juane“. Španělské *done* vyjadřuje úctu. S donem Juanem jsem se seznámil za velmi šťastných okolností. Seděli jsme s kamarádem Billem na autobusovém nádraží v jednom arizonském pohraničním městečku a mlčeli. Bylo pozdě odpoledne a takřka nesnesitelné letní vedro. Najednou se ke mně Bill naklonil, poklepal mi na rameno a tiše řekl: „Tamhle je ten člověk, o kterém jsem ti povídal.“

Letmo kývl ke vchodu. Dovnitř právě vešel nějaký stařec.

„A co jsi o něm říkal?“ zeptal jsem se.

„To je ten Indián, co zná peyotl. Už víš?“

Vzpomněl jsem si, jak jsme jednou s Billem celý den jezdili a hledali jakéhosi „podivínského“ mexického Indiána, který tam někde bydlí. Nenašli jsme ho. Měl jsem pocit, že nás Indiáni, kterých jsme se ptali na cestu, schválně posílají jinam. Bill mi říkal, že by stálo za to se s ním setkat, protože je „yerbero“, tedy ten, kdo sbírá a prodává léčivé rostliny, a že toho hodně ví o halucinogenním kaktusu peyotlu. Sbíral jsem tehdy informace a vzorky léčivých rostlin, které na Jihozápadě užívají Indiáni, a Bill mi při tom dělal průvodce. Bill se zvedl a šel starce pozdravit. Indián byl nevysoký, krátké bílé vlasy mu rostly trochu přes uši, což zdůrazňovalo, jak má kulatou hlavu. Byl hodně tmavý. Hluboké vrásky ve tváři prozrazovaly jeho stáří. Chvilí jsem ho pozoroval. Zdálo se, že je silný a zdatný. Nikdy bych nevěřil, že se starý člověk dokáže pohybovat tak svižně. Bill na mě kývl, abych se k nim přidal. „Je docela fajn,“ říkal Bill, „ale já mu nerozumím. Mluví divnou španělštinou, nejspíš je to nějaké vesnické nářečí.“ Stařec se na Billa podíval a usmál se. Bill, který umí španělsky sotva pár slov, teď sestavil jakousi absurdní větu a podíval se na mě, jako by se ptal, zda to dává smysl. Vůbec jsem nechápal, co chce říci. Plaše se usmál

a potom odešel. Stařec se na mě podíval a rozesmál se. Vysvětloval jsem mu, že můj přítel občas zapomíná, že neumí španělsky.

„Myslím, že nás zapomněl i představit.“ Řekl jsem mu, jak se jmenuji.

„A já jsem Juan Matus, k vašim službám.“ Podali jsme si ruce a na chvíli se odmlčeli. Pak jsem ticho přerušil a pověděl mu, co dělám. Říkal jsem, že hledám veškeré informace o rostlinách, zejména o peyotlu. Mluvil jsem dlouho a nedokázal jsem přestat. Vykládal jsem, kolik toho o peyotlu vím, ačkoliv jsem nevěděl skoro nic. Myslel jsem si, že když se pochlubím svými znalostmi, vzbudím jeho zájem. Ale on neříkal nic, jen trpělivě poslouchal. Potom pomalu přikývl a zadíval se na mě. Jako by se mu oči rozzářily vlastním světlem. Vyhnul jsem se jeho pohledu. Cítil jsem se trapně. Bylo mi v tu chvíli jasné, že poznal, že říkám nesmysly.

„Přijed někdy za mnou,“ řekl nakonec a odvrátil oči. „Možná, že si tam budeme moci líp popovídat.“

Nevěděl jsem, co bych ještě dodal. Byl jsem celý nesvůj. Po chvíli se vrátil Bill. Poznal, že jsem na rozpacích, ale neřekl ani slovo. Seděli jsme v napjatém tichu. Stařec potom vstal. Jel mu autobus, a tak se s námi rozloučil.

„Nějak to nedopadlo, co?“ zeptal se Bill.

„Ne.“

„A ptal ses ho na rostliny?“

„Jo. Ale myslím, že jsem to zblblnul.“

„Vždyť jsem ti říkal, že je to divnej pavouk. Indiáni ho tady znají, ale nikdy o něm nemluví. A to už něco znamená.“

„Ale říkal, že za ním mám někdy přijít.“

„To ti jenom kecal. Jistě, můžeš k němu zajít, ale co z toho? Nikdy ti nic nepoví. A jestli se ho vůbec na něco zeptáš, bude žvanit a udělá z tebe blbce.“

Bill mě ujišťoval, že už se setkal s podobnými lidmi, kteří dělají dojem, že hodně vědí. Usoudil, že nestojí za námahu, protože dříve nebo později lze stejné informace získat od někoho jiného, kdo s tím nedělá takové drahoty. Prohlásil, že nemá čas ani trpělivost se starými dědky a že je docela možné, že ten stařec své znalosti o léčivých rostlinách jenom předstírá, zatímco ve skutečnosti zná jen to, co ví každý.

Bill mluvil dál, ale já jsem ho neposlouchal. V duchu jsem přemýšlel o tom starém Indiánovi. Poznal, že se chvástám. Pamatoval jsem si jeho oči. Opravdu přímo zářily.

Za několik měsíců jsem ho pak skutečně navštívil. Nepřijel jsem za ním jako student antropologie, který se zabývá léčivými rostlinami, ale spíš jako člověk, který je hnán nevysvětlitelnou zvědavostí. Nikdy v životě jsem nezažil nic podobného tomu, jak se na mě podíval. Chtěl vědět, co v tom pohledu je, byl jsem tím doslova posedlý. Pořád jsem o tom přemýšlel, a čím víc jsem uvažoval, tím mi to připadalo podivnější.

S donem Juanem jsme se spřátelili a během roku jsem ho pak nečetněkrát navštívil. Jeho vystupování na mě působilo velmi konejšivě. Zjistil jsem také, že má skvělý smysl pro humor. Ale především jsem cítil, že ve všem, co dělá, je jakási tichá důslednost, která mi byla naprostou záhadou. Prožíval jsem zvláštní potěšení z jeho přítomnosti, ale současně jsem pociťoval i podivný neklid. Jeho pouhá přítomnost mě dokázala donutit, abych podstatně přehodnotil modely svého chování. Byl jsem vychován, ostatně jako většina z nás tak, abych považoval člověka za bytost v podstatě slabou a chybnou. Bylo nabíledni, že don Juan není slabý a bezmocný, a právě tohle na mě udělalo hluboký dojem. Stačilo, že jsem mu byl nablízku, a zřetelně jsem viděl, jak žalostně dopadá srovnání jeho vystupování s mým. V té době na mě snad nejvíce zapůsobilo, když mluvil o naší podstatné rozdílnosti. Byl jsem tehdy před jednou ze svých návštěv velmi nešťastný z toho, jakým směrem se ubírá můj život, měl jsem řadu tíživých osobních konfliktů. Přijel jsem k němu ve špatné náladě a byl jsem nervózní.

Mluvili jsme o tom, jak mě zajímá poznání, a jako obvykle jsme mluvili každý o něčem jiném. Já jsem měl na mysli akademické znalosti, které přesahují zkušenost, zatímco on hovořil o přímém poznání světa.

„Víš něco o světě kolem sebe?“ zeptal se.

„Vím všechno možné.“

„Ne, já mám na mysli, jestli někdy svět kolem sebe cítíš.“

„Cítím ze světa kolem sebe tolik, kolik můžu.“

„To nestačí. Musíš cítit všechno, jinak svět ztrácí smysl.“

„Cítím tolik, co můžu.“ Vyslovil jsem osvědčenou námitku, že můžu vědět, jak se vaří polévka, aniž bych ji ochutnal, a že ani nemusím dostat ránu elektrickým proudem, abych věděl, co je elektrina.

„To, co říkáš, zní dost hloupě. Mně se zdá, že chceš setrvávat na svých argumentech, i když z toho nic nemáš, že chceš zůstat za každou cenu stále stejný.“

„Nevím, o čem to mluvíte.“

„Mluvím o tom, že ti něco chybí. Nemáš v sobě klid.“

Ta slova mě rozladila. Měl jsem pocit, že mě urazil. Podle mého neměl právo soudit moje činy ani mou osobnost.

„Jsi zamořen problémy. Proč?“ zeptal se.

Naštval jsem se. „Done Juane, já jsem jenom člověk.“

Přesně tímhle tónem to říkával můj otec. Když říkal, že je jenom člověk, chtěl zároveň říci, že je slabý a bezmocný, a jeho slova, stejně jako moje, byla plná pocitu nejhlubšího zoufalství.

Don Juan na mě upřel pohled přesně tak, jako když jsme se viděli poprvé.

„Moc o sobě přemýšlíš,“ usmál se. „A to způsobí zvláštní únavu, která tě pak nutí uzavírat se vůči okolnímu světu a lpět na svých argumentech. A proto máš jen problémy. Já jsem taky jenom člověk, ale já to chápu jinak.“

„A jak, done Juane?“

„Já jsem své problémy přemohl. Škoda, že život je tak krátký, že si nemůžu udržet všechno, co bych chtěl. Ale o to vůbec nejde, je to jenom škoda.“

Líbilo se mi, jak to řekl. Nebyla v tom ani stopa beznaděje nebo sebelitování.

V roce 1961, rok po tom, co jsme se seznámili, mi don Juan odhalil, že má určité tajné znalosti o léčivých rostlinách. Řekl, že je „brujo“. Španělské slovo *brujo* se dá přeložit jako čaroděj, kouzelník, šaman, léčitel. Od té chvíle se náš vztah změnil a já jsem se stal jeho žákem. Další čtyři roky se mě snažil naučit tajemstvím čarodějství. O tomto učení jsem napsal v knize *Učení dona Juana; Jakijská cesta k poznání*. Mluvili jsme spolu španělsky. Don Juan tento jazyk výtečně ovládal a jen díky tomu se mi dostalo podrobných výkladů o spleťtém systému jeho víry. Mluvili jsme o tomto složitém, ale systematicky dobře uspořádaném souboru vědění jako o čarodějství a o donu Juanovi jako o čarodějovi, protože on sám tyto kategorie užíval v běžných rozhovorech. Avšak v hlubších souvislostech užíval pro čarodějství termínu „poznání“ a pro označení čaroděje termínu „člověk poznání“ (man of knowledge) nebo „ten, kdo poznal“.

Při vyučování a pro potvrzení svého poznání don Juan používal tři známé psychotropické rostliny: druh kaktusu zvaný peyotl *Lophophora williamsii* (Lem.) Coulter, druh durmanu *Datura inoxia* Mill. a druh houby lysohlávky zvaný teonacatl, který patří k rodu

Psilocybe (Fr.) Kumm. Dával mně, svému žáku, tyto halucinogeny pojídat, každý halucinogen zvlášť, a tím ve mně vyvolával zvláštní stavy jiného vnímání či změněného vědomí, které jsem nazval „stavy neobyčejné skutečnosti“. Slovo skutečnost jsem zvolil proto, že hlavní premisou systému víry dona Juana bylo tvrzení, že stavy vědomí vyvolané požitím některé z těchto tří rostlin nejsou halucinacemi, nýbrž reálnými, i když neobyčejnými aspekty skutečnosti každodenního života. Don Juan tyto stavy neobyčejné skutečnosti nepřijímal jen „jako by“ byly reálné, ale považoval je za skutečnost.

Označování těchto rostlin za halucinogeny a stavů, které vyvolávají, za stavy neobyčejné skutečnosti, je samozřejmě moje vlastní pomůcka. Don Juan tyto rostliny pokládal za prostředníka a vysvětloval, že člověka přivádějí nebo vedou k určitým neosobním silám neboli „mocnostem“. Stavy, které vyvolávají, pokládal za „setkání“, která musí čaroděj s těmito „mocnostmi“ mít, aby je mohl ovládnout.

Peyotlu říkal „Meskalito“ a vysvětlil, že jde o laskavého učitele a ochránce lidí. Meskalito učil, „jak se má správně žít“. Peyotl byl zpravidla požíván na shromážděních čarodějů, kterým se říká „mitote“, kde se účastníci shromažďují, aby získali poučení o správném způsobu života.

Durman a houby don Juan považoval za mocnosti jiného druhu. Nazýval je „spojenci“ a říkal, že s nimi je možné manipulovat. Čaroděj vlastně z této manipulace čerpá sílu. Don Juan dával přednost houbám a tvrdil, že síla, která je obsažená v houbách, je jeho osobním spojencem, kterému říkal „kouř“ nebo „dýmek“ (little smoke).

Don Juan zpracovával houby k použití tak, že je vysušil na jemný prášek v malé vydlabané tykvi. Tykev nechal hermeticky uzavřenou jeden rok a jemný prášek pak smíchal s dalšími pěti sušenými rostlinami. Vzniklou směs pak kouřil v dýmce.

Aby člověk poznal, musí se co nejvíce „setkávat“ se svým spojencem, musí se s ním dobře seznámit. To samozřejmě vyžaduje poměrně často kouřit halucinogenní směs. Při „kouření“ se pojídal jemný houbový prášek, který neshořel, a inhaloval dým z ostatních pěti rostlin, které tvořily směs. Don Juan vysvětlil, že houby jakožto „spojenec, který člověku bere tělo“ mají hluboké účinky na schopnosti vnímání.

Způsob, jakým don Juan vyučoval, vyžadoval od učedníka nemírné úsilí. Po pravdě řečeno, potřebná míra účasti a osobního nasazení byla tak vyčerpávající, že jsem koncem roku 1965 musel učení

zanechat. S odstupem uplynulých pěti let teď mohu říci, že v té době už začalo učení dona Juana vážně ohrožovat „mou představu světa“. Začínal jsem ztrácet jistotu, kterou všichni máme, že je možné považovat skutečnost každodenního života za samozřejmou.

Když jsem z učení odcházel, byl jsem přesvědčen, že jsem se rozhodl s konečnou platností. Dona Juana jsem už nikdy nechtěl vidět. V dubnu 1968 jsem však dostal první výtisk své knihy a já jsem cítil povinnost mu jej ukázat. Navštívil jsem ho. Náš vztah učitele a žáka se záhadně obnovil. Mohu říci, že při té příležitosti jsem začal druhé kolo svého učení, které se od prvního velmi lišilo. Neměl už jsem tak panický strach. Celková nálada vyučování dona Juana byla uvolněnější. Don Juan se smál a často rozesmál i mne. Zdálo se, že se úmyslně snaží vážnost jako takovou snižovat na minimum. V opravdu kritických okamžicích během tohoto druhého kola dělal šašky, a tím mi pomohl překonat zážitky, které se snadno mohly stát posedlostí. Vycházel z toho, že uvolněné a přístupné rozpoložení je nezbytné, abych vydržel nápor a podivnost poznání, kterému mě učí.

„Proto ses vyděsil a proto jsi to vzdal, že se považuješ za strašlivě důležitého.“ Tím vysvětlil můj dřívější odchod. „Když se někdo cítí důležité, je těžkopádný, nemotorný a zbytečný. Aby člověk poznal, musí být lehký a pohyblivý.“

Během tohoto druhého kola mého učednictví se don Juan zaměřil zejména na to, aby mě naučil „vidět“. V systému jeho vědění byla zřejmě možnost sémanticky rozlišovat „vidění“ a „dívání se“ jako dva odlišné způsoby vnímání. „Dívání se“ má vztah k běžnému způsobu, jak jsme navyklí vnímat svět, zatímco „vidění“ znamená velmi složitý proces, na jehož základě prý ten, kdo poznává, vnímá „esenci“ všech věcí světa.

Abych mohl vyjádřit jemnou složitost tohoto učebního procesu čtivou formou, pořídil jsem zhuštěný výtah z dlouhých pasáží otázek a odpovědí. Tímto způsobem jsem zpracoval svoje původní zápisky z terénu. Věřím však, že v tomto směru líčení nic neubírá na významu učení dona Juana. Chtěl jsem těmito úpravami docílit toho, aby mé poznámky byly plynulé jako rozhovor, aby měly žádoucí dopad. Chtěl jsem čtenáři prostřednictvím reportáže přiblížit dramaticčnost a bezprostřednost situace v terénu. Oddíly, které jsem označil jako kapitoly, odpovídají jednotlivým sezením s donem Juanem. Zpravidla vždy zakončil každé sezení strohou poznámkou; dramatický tón na konci každé kapitoly tedy není moje vlastní literární invence,

ale je to prostředek, který užívá ústní tradice dona Juana. Jde zřejmě o mnemotechnickou pomůcku, která mi měla pomoci uchovat si v paměti dramaticnost a důležitost každé lekce.

Je však zapotřebí několika vysvětlení, aby má reportáž byla přesvědčivá, neboť její srozumitelnost závisí na objasnění řady klíčových pojmů nebo klíčových významových jednotek, které bych rád zdůraznil. Výběr toho, co zdůrazňuji, odpovídá mému zájmu o společenskou vědu. Je docela možné, že někdo jiný, kdo sleduje jiné cíle, by si zvolil úplně jiné pojmy, než jsem vybral já.

Během druhého kola mého učednictví don Juan zdůrazňoval, že užívání směsi ke kouření je nezbytnou podmínkou „vidění“. Musel jsem tedy kouřit co nejčastěji.

„Jedině kouř ti může dát potřebnou rychlost, abys dokázal zahlédnout ten prchavý svět.“

Pomocí této psychotropické směsi ve mně vyvolal řadu stavů neobyčejné skutečnosti, jejichž hlavním rysem byla nemožnost „uplatnění“ (a condition of „inapplicability“). To, co jsem v těchto stavech změněného vědomí vnímal, byly nepochopitelné a nesdělitelné prostředky každodenního chápání světa. Jinými slovy nemožnost uplatnění vyžadovala, abych ustoupil od svého normálního pohledu na svět.

Don Juan využíval této nemožnosti uplatnění stavů neobyčejné skutečnosti k tomu, aby mě seznámil s řadou předem daných nových „významových jednotek“. Všechny tyto jednotky byly jednoduchými prvky patřícími k učení, které se mě don Juan snažil naučit. Nazval jsem je významovými jednotkami, protože jsou základní směsí senzoričtých údajů a jejich interpretací, z nichž se pak vytváří souhrnnější význam. Příkladem takové jednotky je způsob chápání fyziologického účinku psychotropické směsi. Otupělost a ztráta motorického ovládní, kterou tato směs vyvolává, byla v systému dona Juana interpretována jako čin, kterým kouř, v tomto případě spojenec, „bere kouřícímu tělo“.

Významové jednotky jsou určitým způsobem roztříděny tak, aby každý takto vzniklý blok vytvářel to, co jsem nazval „rozumnou interpretací“ (sensible interpretation). Je zřejmé, že musí existovat nekonečný počet možných rozumných interpretací, které patří k čarodějství, které se čaroděj musí naučit dělat. V každodenním životě jsme denně konfrontováni s řadou rozumných interpretací, které k němu patří. Jako jednoduchý příklad nám může posloužit

interpretace, kterou už si ani neuvědomujeme a kterou provádíme mnohokrát za den. Jde o interpretaci, které říkáme „místo“. Je jasné, že jsme se naučili interpretovat strukturu, které říkáme místo v podmínkách místa. Místo je tedy rozumnou interpretací, protože vyžaduje, abychom si ve chvíli, kdy tuto interpretaci provádíme, byli tak či onak vědomi všech prvků, ze kterých se skládá. Jinými slovy systém rozumných interpretací je proces, jehož pomocí si praktik uvědomuje všechny významové jednotky, kterých je zapotřebí k vytváření předpokladů, dedukcí, předpovědí atd., které se týkají všech situací vztahujících se k jeho činnosti.

Slovem „praktik“ mám na mysli účastníka, který přiměřeně zná všechny, nebo téměř všechny významové jednotky zahrnuté do jeho konkrétního systému rozumných interpretací. Don Juan byl praktikem, to znamená, že byl čarodějem, který znal všechny kroky ve svém čarodějství.

Jako praktik se pokusil zpřístupnit mi svůj systém rozumných interpretací. V tomto případě odpovídalo toto zpřístupnění procesu resocializace, při kterém se učilo novým způsobům interpretace vnímaných údajů.

Byl jsem „cizincem“, tedy tím, komu chybí schopnost rozumně a vhodně interpretovat významové jednotky, které přísluší čarodějství.

Úkolem dona Juana jako praktika, který pro mne činí svůj systém přístupný, bylo narušit určitou jistotu, kterou sdílím se všemi ostatními, jistotu, že naše „obecně přijímané“ názory na svět jsou definitivní. Prostřednictvím psychotropických rostlin a dobře vedenými kontakty mezi cizím systémem a mnou se mu podařilo ukázat mi, že můj pohled na svět nemůže být konečný, protože je pouze jednou z mnoha možných interpretací.

Možná po tisíce let byl pro amerického Indiána mlhavý jev, jemuž říkáme čarodějství, vážnou praxí bona fide, srovnatelnou s naší vědou. Naše obtíže pochopit čarodějství nepochybně pramení z toho, že se zabývá významovými jednotkami, které jsou nám cizí.

Don Juan mi jednou říkal, že ten, kdo poznal, má nějakou zvláštní zálibu. Požádal jsem ho, aby mi to vysvětlil.

„Mou zálibou je *vidět*,“ řekl.

„Co máte na mysli?“

„Já rád *vidím*, protože pouze *viděním* může člověk poznání poznávat.“

„A jaké věci *vidíte*?“

„Všechno.“

„Ale já taky všechno vidím a nejsem ten, kdo poznal.“

„Ne. Ty *nevidíš*.“

„Já myslím, že vidím.“

„Říkám ti, že ne.“

„Proč to říkáte, done Juane?“

„Ty se jen díváš na povrch věcí.“

„Chcete říci, že každý, kdo poznal, skutečně vidí skrze všechno, na co se podívá?“

„Ne. To nemyslím. Řekl jsem, že ten, kdo poznal, má své zvláštní záliby, a že mou zálibou je *vidět* a poznávat, jiní dělají jiné věci.“

„A jaké jiné, například?“

„Vezmi si třeba Sacatecu. To je člověk poznání a jeho zálibou je tančit.“

A tak tančí a poznává.“

„Je tedy zálibou člověka oddaného poznání to, co dělá proto, aby poznával?“

„Ano, to je ono.“

„Ale jak může tanec pomáhat Sacatecovi poznávat?“

„No, dalo by se říci, že Sacateca tančí vším, co má.“

„Tancuje tak jako já? Ptám se, jestli je to tanec?“

„Řekněme, že tancuje tak, jako když já *vidím*, ne tak, jak bys tancoval ty.“

„A to *vidí* taky tak, jako *vidíte* vy?“

„Ano, ale také tančí.“

„A jak tančí Sacateca?“

„To se dá těžko vysvětlit. Když chce poznat, tančí určitým zvláštním způsobem. Ale o tom ti můžu říct jenom to, že dokud nepochopíš, jak dělá určité věci člověk, který poznal, nemůžeš mluvit o tancování nebo *vidění*.“ „A vy jste ho *viděl* tančit?“

„Ano. Ale ne každý, kdo se dívá na jeho tanec, *vidí*, že on poznává právě tímhle zvláštním způsobem.“

Znal jsem Sacatecu. Přinejmenším jsem věděl, kdo to je. Setkali jsme se a jednou jsem mu koupil pivo. Byl velmi zdvořilý a říkal, že se u něj můžu beze všeho zastavit, kdykoliv budu chtít. Dlouho jsem si pohrával s myšlenkou, že ho navštívím, ale donu Juanovi jsem o tom neřekl.

14. května 1962 odpoledne jsem přijel k Sacatecovu domu. Dal mi přesný popis, jak se k němu dostanu, a tak jsem ho bez problémů našel. Měl rohový dům kolem dokola obehnaný plotem. Branka byla zavřená. Obcházel jsem okolo a snažil se nakouknout dovnitř. Zdálo se, že v domě nikdo není.

„Done Eliasi,“ zavolal jsem hlasitě. Polekané slepice se s divokým kdákáním rozletěly na všechny strany. K plotu přiběhl malý psík. Čekal jsem, že na mě bude štěkat, ale on si tam místo toho jen tak sedl a díval se na mě. Ještě jednou jsem zavolal a slepice se znovu rozkdákaly.

Z domu vyšla stará žena. Požádal jsem ji, aby mi zavolala dona Eliase.

„Není tady.“

„A kde bych ho našel?“

„Je na poli.“

„Kde na poli?“

„Nevím. Přijďte pozdě odpoledne. Bude tu kolem páté.“

„Vy jste žena dona Eliase?“

„Ano. Já jsem jeho žena,“ usmála se.

Pokoušel jsem se jí vyptávat na Sacatecu, ale vymluvila se, že nemluví dobře španělsky. Nasedl jsem tedy do auta a odjel.

Vrátil jsem se asi kolem šesté. Přijel jsem ke dveřím a zavolal Sacatecu jménem. Tentokrát vyšel z domu on. Zapnul jsem magnetofon, který vypadal jako fotoaparát zavěšený na rameni v koženém pouzdře. Sacateca mě zřejmě poznal.

„Á, to jste vy,“ usmál se. „Jak se vede Juanovi?“

„Dobře. A jak se máte vy, done Eliasi?“

Neodpověděl. Zdálo se, že je nervózní. Navenek byl naprosto klidný, ale měl jsem pocit, že je celý nesvůj.

„Poslal tě sem Juan kvůli něčemu?“

„Ne. Přijel jsem sám od sebe.“

„A proč proboha?“

Jeho otázka prozrazovala nefalšovaný údiv.

„Prostě jsem si s vámi chtěl jen tak promluvit,“ řekl jsem a doufal, že to zní zcela nenuceně. „Don Juan mi o vás vyprávěl úžasné věci a to mě zaujalo, a tak bych se vás rád na pár maličkostí zeptal.“

Sacateca stál přede mnou. Tělo měl hubené a šlachovité. Měl na sobě khaki košili a kalhoty. Zdálo se, že je ospalý, nebo možná opilý. Oči měl napůl přivřené, ústa trochu pootevřená a dolní ret povislý.

Všiml jsem si, že dýchá hluboce, takřka jako by chrápal. Napadlo mě, že je zcela nepochybně pod parou, jenomže tahle představa neodpovídala dané situaci, protože ještě před pár minutami, když vyšel z domu, byl velice čilý a mou přítomnost si plně uvědomoval.

„A o čem si to chceš povídat?“ zeptal se mě nakonec.

Hlas měl unavený. Slova jako by se táhla jedno za druhým. Měl jsem velmi stísněný pocit, jako kdyby ta jeho únava byla nakažlivá a stahovala i mě.

„Nemám na mysli nic zvláštního, jenom jsem si s vámi přišel přátelsky popovídat. Vždyť jste mě přece pozval, abych za vámi přišel.“

„Ano, pozval jsem tě, ale teď už je to jinak.“

„A proč je to jinak?“

„Copak si nepovídáš s Juanem?“

„Povídám si s ním.“

„Tak proč si chceš povídat se mnou?“

„Říkal jsem si, že bych se vás třeba mohl na něco zeptat.“

„Zeptej se Juana. Copak tě neučí?“

„Učí, ale stejně bych se vás rád zeptal na to, co mě učí, na váš názor. Takhle budu moct vědět, co mám dělat.“

„A proč to chceš? Copak ty nevěříš Juanovi?“

„Věřím mu.“

„Tak proč neřekneš jemu, aby ti pověděl, co chceš vědět?“

„Ale já se ho ptám a on mi to povídá, ale kdybyste mi mohl i vy říct něco o tom, co mě učí don Juan, možná že bych tomu lip rozuměl.“

„Juan ti může říct všechno. Jedině on to může udělat. Copak to nechápeš?“

„Chápu, ale já bych si rád povídal i s lidmi, jako jste vy, done Eliasi. Člověka, který poznal, přece nepotkáváme každý den.“

„Juan je člověk poznání.“

„To já vím.“

„Tak proč tedy mluvíš se mnou?“

„Vždyť jsem vám říkal, že s vámi chci kamarádit.“

„Ne, nechceš. Tentokrát je v tom něco jiného.“

Chtěl jsem mu to vysvětlit, ale zmohl jsem se jen na nesouvislé mumlání. Sacateca neříkal nic. Zdálo se, že mě pozorně poslouchá. Oči měl zas napůl přivřené, ale já jsem cítil, že na mě zírá. Takřka nepostřehnutelně přikývl. Potom se mu otevřela víčka a já jsem uviděl jeho oči. Díval se jakoby mimo mě. Jen tak mimochodem poklepával na podlahu špičkou pravé nohy, těsně za levou patou. Nohy

měl lehce ohnuté, paže nechal volně viset podél těla. Potom zvedl pravou paži. Dlaň měl otevřenou, obrácenou kolmo k zemi, prsty vytažené a zaměřené proti mně. Nechal ruku několikrát se zakývat, než mi ji zvedl do úrovně očí. Na okamžik ji podržel v této pozici, a potom mi řekl několik slov. Měl velmi jasný hlas, ale slova se pořád táhla.

Po chvíli spustil ruku zase k tělu a zůstal nehybně stát ve velmi podivné pozici. Stál, přímo spočíval na bříšku levé nohy. Pravou nohu zkrřížil za patou levé nohy a rytmicky a jemně podupával na podlahu špičkou pravé nohy.

Pocítil jsem bezdůvodnou úzkost, jakýsi zvláštní neklid. Jako by se mi rozpadaly myšlenky. Moje myšlení bylo nesmyslné a nesouvislé a nemělo vůbec nic společného s tím, co se dělo. Uvědomil jsem si, že jsem celý nesvůj, a pokusil jsem se znovu soustředit svoje myšlení na bezprostřední situaci, ale nedokázal jsem to, i když jsem s tím velmi bojoval. Bylo to, jako by mi jakási síla bránila v koncentraci, jako by mi znemožňovala rozumně myslet.

Sacateca neřekl ani slovo a já jsem nevěděl, co bych se ještě ptal. Zcela automaticky jsem se obrátil a odjel.

Později jsem pocítil povinnost říct donu Juanovi o svém setkání se Sacatecou. Don Juan vybuchl smíchy.

„A co se tam vlastně stalo?“ ptal jsem se.

„Sacateca tančil! *Viděl* tě a potom tančil.“

„Ale co mi to udělal? Byla mi zima a motala se mi hlava.“

„Zřejmě ses mu nelíbil, tak na tebe hodil slovo a zastavil tě.“

„Ale jak to vůbec mohl udělat?“ zvolal jsem nedůvěřivě.

„Jednoduše. Zastavil tě svou vůlí.“

„Co jste říkal?“

„Zastavil tě svou vůlí!“

Tohle vysvětlení mi nestačilo. To, co mi don Juan říkal, mi připadalo jako blábol. Chtěl jsem do toho víc proniknout, ale don Juan mi to nedokázal uspokojivě vysvětlit.

Je zřejmé, že tato událost a všechny události, které se odehrály v rámci tohoto cizího systému rozumné interpretace, lze vysvětlit nebo pochopit jen ve významových jednotkách, které mu odpovídají. A tak je tato práce reportáží a jako reportáž by měla být i čtena. Systém, který jsem zaznamenal, mi byl nesrozumitelný. Kdybych tedy usiloval o cokoli jiného, než jen o něm podat zprávu, bylo by to zavádějící a nepatřičné. Proto jsem v tomto ohledu přijal fenomeno-

logickou metodu a snažil jsem se přistupovat k čarodějství výlučně jako k jevům, které se mi ukazují. Já jako vnímající jsem zapsal, co jsem vnímal, a ve chvíli vnímání jsem se snažil zdržovat se veškerých úsudků.

Část první:
PŘÍPRAVA NA „VIDĚNÍ“

2. dubna 1968

Don Juan se na mě letmo podíval, jako by ho vůbec nepřekvapilo, že mě vidí, ačkoliv je tomu více než dva roky, co jsem ho navštívil naposledy. Položil mi ruku na rameno, jemně se usmál a prohlásil, že jsem se změnil, že jsem tlustší a změkčilejší.

Přivezl jsem mu svou knihu. Vytáhl jsem ji z aktovky, nic jsem mu nevysvětloval a rovnou mu ji podal.

„Tahle knížka je o vás, done Juane.“

Vzal si ji do ruky a prolistoval ji jako balíček karet. Pochválil zelený přebal a rozměry. Dlaněmi ohmatal desky a chvíli ji převracel sem a tam. Potom mi ji podal zpátky. Zaplavila mě pýcha.

„Nechte si ji, done Juane.“

Potřásl hlavou a tiše se zasmál. „Radši ne,“ a se širokým úsměvem dodal: „Vždyť víš, na co u nás v Mexiku máme papír.“

Jeho lehká ironie mi připadala nádherná. Rozesmál jsem se.

Seděli jsme v parku na lavičce v malém městečku v hornaté oblasti středního Mexika. Přestože jsem mu nijak nemohl předem oznámit, že ho navštívím, byl jsem si naprosto jist, že ho najdu. A také ano. Čekal jsem v tom městě jenom chvilku, až sejde z hor, a pak jsem ho našel na tržišti ve stánku u jeho přítele.

Don Juan mi věcně řekl, že jsem přijel právě včas, že potřebuje odvézt zpátky do Sonory. Sedli jsme pak v parku a čekali na jednoho mazateckého Indiána, u něhož bydlel.

Čekali jsme asi tři hodiny a povídali jsme si o všem možném. Než dorazil přítel dona Juana, den se už nachýlil. Vyprávěl jsem mu, co se mi přihodilo před několika dny cestou za ním.

Na předměstí jednoho velkého města se mi rozbilo auto. Na opravu jsem tam pak musel čekat tři dny. I když byl naproti opravně motel, ubytoval jsem se raději v centru v moderním osmipatrovém hotelu, protože předměstí mě odjakživa skličovala.

Poslíček mě informoval, že v hotelu je restaurace. Šel jsem se dolů najíst, zjistil jsem, že stoly stojí venku na chodníku na rohu ulice. Všechno tam bylo hezky upraveno pod nízkými cihlovými oblouky moderních linií, byl tam chládek i volné stoly. Ale přesto jsem si raději sedl dovnitř, kde bylo dusno, protože jsem si cestou do hotelu všiml, že na obrubníku před restaurací sedí čističi bot. Byl jsem totiž přesvědčen, že se ty děti na mne vrhnou, jakmile se posadím venku.

Potom jsem zaskleným oknem od svého stolu ty chlapce pozoroval. Venku se posadilo několik mladíků. Chlapci se seběhli, že jim vyčistí boty, ale mládenci odmítli. Chlapci dál nenaléhali a znovu se posadili na obrubník. Překvapilo mě to. Po chvíli se zvedli tři muži v oblecích a odešli. Chlapci přiběhli k jejich stolu a pustili se do zbytků. Během vteřiny byly talíře čisté. Zbytky na všech ostatních stolech dopadaly stejně. Všiml jsem si, že ty děti jsou značně čistotné. Když rozlily vodu, utřely ji svými hadry na boty. Všechny talíře důkladně vylízaly a jedly dokonce i kousky ledu, které zbyly ve sklenicích s vodou, a kousky citrónu i s kůrou ve zbytcích čaje. Nenechaly absolutně nic.

Během pobytu v hotelu jsem přišel na to, že majitel restaurace má s dětmi dohodu, že můžou postávat u restaurace, aby si vydělaly trochu peněz od zákazníků. Měly dovoleno dojídat zbytky za předpokladu, že nebudou nikoho obtěžovat a nic nerozbijí. Chlapců bylo jedenáct ve věku od pěti do dvanácti let, ale nejstarší se držel poněkud stranou, protože ostatní ho záměrně odstrkovali a posmívali se mu, že mu rostou chlupy na ohanbí a že už je moc starý.

Tři dny jsem pozoroval, jak se vrhají jako supi na ty nejhubejší zbytky a docela jsem z toho zmalomyslněl. Odjížděl jsem z města s pocitem, že tyhle děti, jejichž svět je vymezen dennodenním bojem o kůrku chleba, nemají vůbec žádnou naději.

„A tobě je jich líto, že?“ zvolal don Juan tázavě.

„Jistě.“

„A proč?“

„Protože mi záleží na blahu mých bližních. Jsou to děti a jejich svět je ošklivý a laciný.“

„Počkej! Počkej! Jak můžeš říct, že jejich svět je *ošklivý a laciný*?“ napodoboval posměšně don Juan.

„Ty si myslíš, že jsi na tom lépe, že jo?“

Souhlasil jsem. Don Juan se mě zeptal, proč si to myslím. Řekl jsem, že ve srovnání se světem těchto dětí je můj svět nekonečně

rozmanitější a bohatší na zážitky a příležitosti pro osobní uspokojení a rozvoj. Don Juan se přátelsky a upřímně rozesmál. Prohlásil, že nevím, co říkám, že přece vůbec nemůžu vědět, jak bohatý svět a kolik příležitostí mají tyto děti.

Domníval jsem se, že don Juan vzdoruje jen tak, že hájí opačný názor jen proto, aby mě pozlobil. Byl jsem upřímně přesvědčen, že ty děti nemají nejmenší šanci k intelektuálnímu růstu.

Ještě chvíli jsem hájil svoje stanovisko. Don Juan se mě pak bez okolů zeptal: „Copak jsi mi kdysi neřikal, že podle tvého názoru největší dokonalostí je být člověkem, který je oddán poznání?“

Ano, to jsem říkal a opakoval jsem znovu, že podle mého největším intelektuálním cílem je stát se člověkem, který poznal.

„A ty si myslíš, že ten tvůj velmi bohatý svět ti k tomu někdy pomůže?“ zeptal se don Juan s lehkým sarkasmem. Neodpověděl jsem a don Juan otázku opakoval jinými slovy. Přesně tohle vždycky dělávám já jemu, když si myslím, že mi nerozumí.

„Jinými slovy,“ usmál se široce. Nepochybně poznal, že jsem jeho trik prohlédl. „Pomáhá ti ta tvoje svoboda a možnosti, abys byl člověkem, který je oddaný poznání?“

„Ne,“ řekl jsem důrazně.

„Tak jak tedy můžeš ty děti litovat?“ řekl s naprostou vážností. „Každé z nich může poznat. Všichni, kdo jsou oddáni poznání, které znám, kdysi bývali jako ty děti, co dojírají zbytky a olizují stoly.“

Z jeho argumentů jsem měl nepříjemný pocit. Nelitoval jsem ty obyčejné děti, protože nemají dost jídla, ale protože, jak jsem byl přesvědčen, byly odsouzeny k intelektuální méněcennosti. A přece mohlo podle dona Juana kterékoli z nich dosáhnout toho, co jsem pokládal za ideál lidské intelektuální dokonalosti. Každé z nich se mohlo stát člověkem, který poznal. Důvod, proč jsem je litoval, sem nezapadal. Don Juan mě opět jemně dostal na lopatky...

„Možná máte pravdu,“ řekl jsem. „Ale jak se má člověk bránit touze, čisté potřebě pomáhat svým bližním?“

„A jak myslíš, že se jim dá pomoci?“

„Tím, že se zmírní jejich úděl. To nejmenší, co můžeme pro své bližní udělat, je, že se je pokusíme změnit. Vy sám se tím zabýváte, že?“

„Ne, to ne. Nevím, co bych měl u svých bližních měnit, ani proč bych to měl dělat.“

„A co já, done Juane? Copak jste mě neučil, abych se mohl změnit?“

„Ne, já se tě nesnažím změnit. Jednoho dne se sice může stát, že poznáš, to člověk nikdy neví, ale to tě nezmění. Jednou se možná naučíš *vidět* lidi jinak, jiným způsobem, a pak si uvědomíš, že nejde změnit vůbec nic.“

„A co to je ten jiný způsob, done Juane?“

„Lidé vypadají jinak, když je *vidíš*. Pomocí kouře můžeš *vidět* lidi jako světelná vlákna.“

„Světelná vlákna?“

„Ano. Jako vlákna, jako bílé pavučiny. Velmi jemné nitky, které obíhají od hlavy k pupku. Člověk tak vypadá jako proudící vajíčko. Paže a nohy jsou jako světelné štětiny, které vyrážejí na všechny strany.“

„A takhle vypadají všichni?“

„Ano. A kromě toho je každý ve styku se vším ostatním, ne jen rukama, ale celým svazkem dlouhých vláken, která mu vystřelují z břicha. Tahle vlákna člověka spojují s okolím, udržují jeho rovnováhu a dávají mu stabilitu. Jednou možná sám *uvidíš*, že člověk je světelné vajíčko a že je jedno, jestli je žebrákem, nebo králem, a na tom se nedá nic změnit. Anebo ještě lépe: Co by se tak dalo měnit na světelném vejci? No co?“

Návštěvou u dona Juana začalo druhé kolo. Bez problémů jsem se vrátil do starých kolejí a znovu jsem obdivoval jeho trpělivost a smysl pro dramatické situace i pro humor. Cítil jsem, že ho určitě musím navštěvovat daleko častěji. Nevidět se s donem Juanem pro mne znamenalo nesmírnou ztrátu. Kromě toho jsem s ním chtěl probrat ještě jednu věc, která mě obzvlášť zajímala.

Když jsem dokončil knihu o učení dona Juana, začal jsem se znovu probírat poznámkami, které jsem nepoužil nebo vyřadil, protože jsem se soustředil na stavy neobyčejné skutečnosti. Byla jich spousta. Pročetl jsem je a došel k závěru, že šikovný čaroděj dokáže ovlivnit svého žáka tak, aby vnímal ve velice specifickém rozsahu, a že toho snadno docílí pomocí „obratných společenských náznaků“. Moje teze o povaze těchto ovládacích postupů se celá zakládala na předpokladu, že je zapotřebí vůdce, který vyvolává potřebnou řadu vnímaných představ. Tuto tezi jsem si chtěl ověřit na shromáždění čarodějů spojeném s požíváním peyotlu. Tvrdil jsem, že čarodějové se na těchto setkáních shodují na povaze skutečnosti bez zjevné výměny slov nebo znamení, a dospěl jsem k závěru, že účastníci užívají nějakého velmi důmyslného kódu, aby k této shodě dospěli. Vypracoval jsem souhrnný systém, jak lze takové kódy vysvětlit i užívat, a vrátil jsem se k donu Juanovi, abych slyšel jeho osobní názor na mou práci a požádal ho o radu.

21. května 1968

Během cesty za donem Juanem se nestalo nic zvláštního. Bylo nepřijemné vedro, teplota na poušti přesahovala třicet sedm stupňů, ale vedro pozdě odpoledne polevilo a když jsem v podvečer dorazil k donu Juanovi, foukal chladivý vánek. Nebyl jsem nijak zvlášť